

รายงาน
การสังเคราะห์งานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการ
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่างๆ

โดย

ดร. เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่
ดร. รุ่งเรือง สุชาภิรมย์

เสนอต่อ

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

170.07 ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
ศ 817 ร รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝัง
คุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่างๆ
กรุงเทพฯ : ศูนย์คุณธรรม., 2550
236 หน้า
ISBN 978-974-7911-14-5
1. คุณธรรม-วิจัย 2. ชื่อเรื่อง

รายงานการสังเคราะห์งานวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่างๆ

พิมพ์ครั้งที่ 1 มีนาคม 2550 (สิ่งพิมพ์อันดับที่ 7/2550)

จำนวน 3,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)
69/16-17 อาคารวิทยาลัยการจัดการ
มหาวิทยาลัยมหิดล ถนนวิภาวดีรังสิต
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทรศัพท์ 0 2644 9900
โทรสาร 0 2644 4901-2
website : <http://www.moralcenter.or.th>

ผู้พิมพ์ บริษัท พริกหวานกราฟฟิค จำกัด
90/6 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 34/1 ถนนจรัญสนิทวงศ์
แขวงอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทรศัพท์ 0 2424 3249, 0-2424 3252
โทรสาร 0 2424 3249, 0-2424 3252

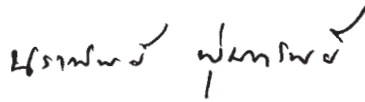
คำนำ

ตามที่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) ได้ดำเนินโครงการศึกษาวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของ 10 ประเทศ ได้แก่ ประเทศแคนาดา เยอรมัน เกาหลี ศรีลังกา ฟินแลนด์ ไต้หวัน สวิตเซอร์แลนด์ อินเดีย เวียดนาม และนิวซีแลนด์ เพื่อรวบรวมข้อมูล สังเคราะห์และเรียบเรียงให้เห็นถึงสถานการณ์ปัจจุบันและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่าง ๆ โดยครอบคลุมพัฒนาการในแต่ละด้านตั้งแต่แรกเกิดจนตลอดชีวิต โดยขอให้นักวิจัยซึ่งเป็นผู้คุ้นเคยกับประเทศนั้น ๆ ในฐานะที่เคยอยู่อาศัยช่วงเวลาหนึ่งและมีความประทับใจคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่อยากจะถ่ายทอดในรูปเอกสารวิชาการ เพื่อเป็นองค์ความรู้สำหรับการนำมาปรับใช้กับสังคมไทย และศูนย์คุณธรรมได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วนั้น

เพื่อให้องค์ความรู้ดังกล่าวเกิดประโยชน์ในวงกว้างและมีพลังขับเคลื่อนคุณธรรมนำสังคมไทย ศูนย์คุณธรรมจึงได้ขอความอนุเคราะห์ให้ ดร.เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่ อดีตผู้ตรวจราชการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีประสบการณ์ด้านการพัฒนาโยบายการศึกษาของประเทศไทย เป็นผู้สังเคราะห์ข้อมูลการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมของ 10 ประเทศ โดยใช้กรอบการวิเคราะห์อิทธิพลที่ส่งผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจากสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา บทบาทของรัฐบาล บทบาทผู้นำผู้เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา บทเรียนสื่อมวลชน ชุมชนและสังคม สภาพบริบท

ปรัชญา ความเชื่อ การบังคับใช้กฎหมาย ฯลฯ เพื่อเป็นบทเรียนและข้อเสนอแนะ
เบื้องต้นซึ่งนโยบายสำหรับประเทศไทยต่อไป

ศูนย์คุณธรรมขอขอบคุณ ดร.เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ ดร.รุ่งเรือง
สุขาภิรมย์ และผู้ทรงคุณวุฒิผู้ร่วมพิจารณาให้ข้อเสนอต่อรายงานฉบับนี้
เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ และหวังว่า รายงานฉบับนี้จะมีคุณค่าต่อผู้สนใจ
และผู้เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะในระดับ
นโยบายได้นำข้อเสนอแนะ และองค์ความรู้สู่การปฏิบัติเพื่อให้คุณธรรม
นำสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

(นางสาวนราทิพย์ พุ่มทรัพย์)

ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม
สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)

คำชี้แจง

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) เลือกลงและจัดให้มีการศึกษาคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมรวม 10 ประเทศได้แก่ ประเทศ สาธารณรัฐเกาหลี ใต้หวัน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ศรีลังกา อินเดีย ฟินแลนด์ สวิตเซอร์แลนด์ แคนาดา สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และนิวซีแลนด์ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ น่าเรียนรู้ เพราะประเทศเหล่านี้มีภาพลักษณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นรูปธรรมอีกทั้งมีคุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะหรือน่าสนใจ

การที่ศูนย์คุณธรรมได้มอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการสังเคราะห์ผล การศึกษาทั้ง 10 ประเทศ รู้สึกเป็นเกียรติและยินดีมาก ที่ยินดีเพราะเป็น เรื่องที่อยู่ในความสนใจ อีกทั้งจะได้เป็นโอกาสที่จะศึกษาเรื่องราวของ ทั้ง 10 ประเทศโดยละเอียด แม้ว่าจะหนักใจเพราะเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องละเอียดอ่อนและไม่รู้จักประเทศเหล่านั้นดีพอ แต่เห็นว่า การสังเคราะห์ คุณลักษณะและการถ่ายทอดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศ เหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่ทำให้ทราบว่า มีความเหมือนหรือความ แตกต่างของคุณลักษณะของคนในประเทศต่างๆ มากน้อยเพียงใด และใน แต่ละประเทศมีการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมในลักษณะใด ผ่านสถาบัน ใดหรือมีปัจจัยใดบ้างและที่สำคัญจะได้เรียนรู้บทเรียนว่า มีแบบอย่างหรือ ความสำเร็จในการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ในประเทศต่างๆ

หรือไม่อย่างไร การได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนอกประเทศเรา น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการนำมาพิจารณาว่า มีข้อเสนอแนะใดบ้างที่จะนำมาประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับการส่งเสริม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทย

ในช่วงของการนำเสนอโครงการสังเคราะห์คุณธรรมจริยธรรม 10 ประเทศเพื่อพิจารณานั้น ได้มีการหารือระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อำนวยการศูนย์และเจ้าหน้าที่ว่า หากได้มีการศึกษาว่า ในประเทศไทยเอง มีนโยบายใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม สภาพการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมของไทยผ่านสถาบันในสังคม/องค์กรหรือเครือข่ายภาคประชาสังคม มีการดำเนินการอย่างไร มีปัญหาหรืออุปสรรคข้อขัดข้องอย่างไร และมีบทเรียนใดๆ ใดบ้างที่สถาบันหรือองค์กรต่างๆ ดำเนินการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างได้ผล ฯลฯ แล้วนำมาพิจารณาประกอบกับผลการสังเคราะห์ของประเทศทั้ง 10 จะได้ข้อเสนอแนะเพื่อการจัดทำนโยบายและมาตรการในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยได้ดีขึ้น เพื่อไม่ให้เป็นการเริ่มต้นจากศูนย์ ผู้วิจัยจึงหวังว่า ศูนย์คุณธรรมจะได้ดำเนินการต่อไป เพื่อให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในประเทศได้ผลดีเป็นที่ประจักษ์ เนื่องจากเราทราบกันดีว่า ถึงเวลาแล้วที่ไทยต้องเร่งพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของสังคมไทย อันเนื่องมาจากปรากฏการณ์ที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้นมากมาย ทั้งนี้เพื่อสร้างความเจริญ ความมั่นคงและสมานฉันท์อย่างมีสติ

จากการศึกษางานวิจัยแต่ละประเทศ ทำให้ทราบว่า ผู้วิจัยแต่ละท่านมีความตั้งใจในการดำเนินงานเป็นอย่างมาก นอกจากจะเป็นผู้ที่รู้จักและมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศที่ศึกษาเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามในการ

สังเคราะห์งานศึกษาทั้ง 10 ประเทศ ผู้วิจัยไม่สามารถดึงประเด็นได้ครบตามกรอบที่วางไว้ เพราะงานศึกษาบางประเทศไม่ได้ระบุไว้ เข้าใจว่าผู้วิจัยแต่ละประเทศให้ความสนใจและน้ำหนักของแต่ละประเด็นแตกต่างกันออกไป

ในการสังเคราะห์ครั้งนี้ได้ ดร.รุ่งเรือง สุขภิรมย์ มาร่วมดำเนินการซึ่งทำให้งานเสร็จทันตามกำหนดเวลา และการมีผู้ร่วมคิดร่วมทำช่วยให้ได้มุมมองและการวิเคราะห์ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ที่ช่วยกรุณาให้ข้อคิดเห็นในการพิจารณากรอบการสังเคราะห์ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการนำมาปรับปรุงจากข้อเสนอเดิม จึงถือโอกาสขอขอบคุณทุกท่านมา ณ ที่นี้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์สุমন อมรวีวัฒน์ ที่กรุณาเขียนรายละเอียดให้ด้วย รวมทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์คุณธรรมฯ โดยเฉพาะ คุณศศิธร เล็กสุขศรี และคุณอมรรัตน์ ชีรสรรเพชญ์ ที่อำนวยความสะดวกและประสานงานตลอดเวลาดำเนินงาน

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่

ธันวาคม 2549

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) ได้ดำเนินการเพื่อการศึกษาวิจัยคุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่างๆ รวม 10 ประเทศ แยกเป็นประเทศในเอเชีย 5 ประเทศ ได้แก่ ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ใต้หวัน สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ศรีลังกา และอินเดีย ในยุโรป 3 ประเทศ ได้แก่ ประเทศฟินแลนด์ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน สวิตเซอร์แลนด์ และแคนาดาในทวีปอเมริกาเหนือ และประเทศนิวซีแลนด์ในแถบแปซิฟิกใต้ การเลือกประเทศดังกล่าวมีลักษณะการกระจายทั้งในแง่สถานที่ตั้ง ศาสนา วัฒนธรรม และระดับของการพัฒนาประเทศ มีภาพลักษณ์ด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นรูปธรรม อีกทั้งมีคุณลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะหรือน่าสนใจ

การสังเคราะห์ผลการศึกษาทั้ง 10 ประเทศมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อศึกษาว่า ภายใต้สภาพบริบททางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมต่างๆ ของ 10 ประเทศ มีคุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรมใดบ้างที่เป็นคุณลักษณะร่วมสำคัญ และมีคุณลักษณะใดที่เป็นคุณลักษณะเฉพาะของแต่ละประเทศ และศึกษาทริเจนว่า ในแต่ละประเทศ การถ่ายทอดหรือต่อย้ายคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ มีปัจจัยใดที่เป็นตัวร่วมสำคัญ หรือแตกต่างกัน รวมทั้งดูว่า มีบทเรียนความสำเร็จใดบ้างของประเทศในการถ่ายทอดกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม หรือความสำเร็จในการสื่อสารคุณธรรมจริยธรรมไปสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างได้ผล

การสังเคราะห์ครั้งนี้ ใช้วิธีการศึกษาจากรายงานการวิจัยทั้ง 10 ประเทศ โดยตั้งประเด็นและสาระสำคัญตามกรอบการสังเคราะห์รายประเทศ เพื่อใช้เป็นฐานในการสังเคราะห์รวมทุกประเทศ โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ คือ ในการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรม สถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา บทบาทของรัฐ บทบาทผู้นำ บุคคลที่เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธา บทบาทของสื่อมวลชน ชุมชนและสังคม สภาพบริบทและปัจจัยทางประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ปรัชญา ความเชื่อ การเมืองการปกครองมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนในประเทศเหมือนหรือแตกต่างกันเพียงใด และกระบวนการใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมาย อย่างไรก็ตาม การสังเคราะห์ตามกรอบดังกล่าวมีข้อจำกัดคือ ไม่อาจทำได้ครบทุกมิติทุกด้านของทุกประเทศ เนื่องจากไม่สามารถดึงข้อมูลได้จากรายงานเหมือนกันทุกเล่ม รวมทั้งข้อจำกัดเรื่องความเป็นปัจจุบันของข้อมูล เนื่องจากงานวิจัยในบางประเทศไม่ได้ครอบคลุมข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่มากับกระแสโลกาภิวัตน์

ในรายงานนี้นำเสนอผลการสังเคราะห์ลักษณะคุณธรรมจริยธรรมและกระบวนการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมของประเทศทั้ง 10 ประเทศ ผ่านสถาบันต่างๆ ในสังคม และปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ตามด้วยการถอดบทเรียนความสำเร็จของกระบวนการปลูกฝัง/ถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละประเทศ และสรุปบทเรียนและข้อเสนอแนะเบื้องต้นสำหรับประเทศไทย รวมทั้งสรุปสาระสำคัญรายประเทศตามกรอบการวิเคราะห์ที่ใช้เป็นฐานในการสังเคราะห์รวมทุกประเทศ

การศึกษาครั้งนี้ มีข้อค้นพบว่า

1. คุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานสำคัญๆ ที่ประเทศส่วนใหญ่มี ไม่ว่าจะ เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา หรือประเทศที่พัฒนาแล้ว เพื่อเป็นฐานที่จะอยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ ร่วมกันพัฒนาความเจริญและความมั่นคงของ ประเทศชาติได้ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ อุดมคติ ซื่อสัตย์ มีวินัย เคารพในระเบียบ ความรับผิดชอบ รู้หน้าที่ และประหยัด รวมทั้งพบว่า คุณลักษณะเด่นของ คนเอเชียคือความกตัญญู ความรักชาติ ความอ่อนน้อม ขณะที่คุณลักษณะ เด่นของคนในยุโรป อเมริกาเหนือ และแปซิฟิกใต้ มีจุดเด่นเรื่องการยอมรับ ในความแตกต่างและความหลากหลาย

2. บทเรียนของประเทศต่างๆ ชี้ว่า แม้ประเทศจะเสียหายทางวัตถุ หรือจะมีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเพียงใดก็ตาม ทุกประเทศยังอนุรักษ์ พื้นฟูและพัฒนา วัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งดีงามให้คงอยู่ต่อเนื่อง แต่ แตกต่างกันไปในการให้ความสำคัญ

3. ศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคม ศาสนาพุทธนิกายมหายานและคำสอนของขงจื้อมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง คุณลักษณะและคุณธรรมจริยธรรมเด่นเรื่อง ความซื่อสัตย์ ความเคารพใน อาวุโส การจัดระเบียบของสังคม ความสัมพันธ์และหน้าที่ระหว่างสมาชิกใน ครอบครัว องค์กร และสังคมโดยรวม ในเกาหลีใต้หันและเวียดนาม ส่วนคำสอนของศาสนาพุทธเถรวาทส่งผลให้ชาวพุทธสิงหลเป็นคนอ่อนน้อม ซื่อสัตย์ และศาสนาฮินดูและคัมภีร์พระเวทส่งผลให้คนอินเดียเคร่งในศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรม เชื่อในโชคชะตา มุ่งทำกรรมดี

ปัจจัยต่างๆ รวมทั้งศาสนามีผลต่อคุณลักษณะของคนในยุโรป อเมริกาเหนือ และแปซิฟิก โดยไม่สามารถระบุชัดว่ามีผลจากศาสนาเด่นด้าน

ใดหรืออย่างน้อยเพียงใด แม้ว่าผู้นับถือศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ยังนิยมไปโบสถ์ในวันอาทิตย์

4. สถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาเป็นสถาบันที่ทุกประเทศยังให้ความสำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชน

ประเทศในเอเชีย ข้อมูลชี้ไว้อย่างเด่นชัดว่า ครอบครัวถ่ายทอดคำสอนจากศาสนา ลัทธิ และความเชื่อต่างๆ ผ่านพ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ ผู้ลูกหลาน ที่ช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะเด่นชัดมากโดยเฉพาะเรื่องความเคารพในอาวุโส ความอ่อนน้อม ความกตัญญู ส่วนในประเทศในยุโรป อเมริกาเหนือ ครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวประกอบด้วยพ่อแม่และแม่เลี้ยงดู ลูกที่หล่อหลอมคุณลักษณะด้านการช่วยเหลือตนเอง ความมีวินัย และความมีระเบียบ

สำหรับการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมผ่านสถาบันการศึกษา บางประเทศมีทั้งการจัดสอนเป็นรายวิชา ซึ่งมีทั้งวิชาทางด้านศาสนาโดยตรงหรือวิชาอื่นที่มีเป้าหมายสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ส่วนประเทศที่มีประชากรนับถือศาสนาหลากหลาย จะไม่สอนวิชาศาสนาโดยตรงในโรงเรียน วิชาที่ใช้สอนเพื่อหล่อหลอมคุณลักษณะ ได้แก่ วิชาว่าด้วยการเป็นพลเมืองดี วิชาปรัชญาชีวิต แต่พบว่า การเรียนการสอนที่สำคัญและได้ผลดีในหลายประเทศ ได้แก่ การสอนผ่านกระบวนการกิจกรรมที่เชื่อมโยงชีวิตจริง สิ่งรอบข้างและสภาพแวดล้อม การสอนให้คิดวิเคราะห์ รู้จักเหตุและผล การยอมรับความแตกต่าง การเคารพในสิทธิผู้อื่น ฯลฯ

5. ปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละประเทศ คือ ผู้นำประเทศ หรือผู้นำศาสนา นักคิด นักปราชญ์ บทบาท

ของสื่อมวลชนและสื่อต่างๆ การมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร มูลนิธิ บทบาทของรัฐบาล การออกกฎหมายหรือระเบียบ ประวัติศาสตร์และสภาพภูมิศาสตร์ อิทธิพลของปัจจัยเหล่านี้แตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ บางปัจจัยเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ หรือโดยไม่ได้ตั้งใจ แต่บางประเทศได้ใช้ปัจจัยบางด้านเป็นยุทธศาสตร์หลักในการหล่อหลอมคุณลักษณะของประชากรในประเทศ เช่น นำประวัติศาสตร์ของประเทศ หรือคำสอนของผู้นำเป็นรากฐานในการกระตุ้นให้คนในชาติมีความสามัคคี มีความรักชาติ หรือการใช้/การควบคุมสื่อมวลชนในการถ่ายทอดคำสอน การสนับสนุนองค์กร มูลนิธิให้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อเด็กและเยาวชน ประชาชน ด้วยวัตถุประสงค์ในการช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ เป็นต้น

6. ข้อมูลจากการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องและใช้เวลา และให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต รัฐบาลที่เข้ามามีบทบาทดำเนินการหรือสนับสนุนภาคส่วนต่างๆ ในสังคมด้วยรูปแบบต่างๆ จะเป็นผลดีต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมเป็นอย่างดี

ด้วยข้อสรุปจากข้อค้นพบดังกล่าว มีข้อเสนอแนะเบื้องต้นที่ควรนำมาพิจารณา เพื่อเสริมสร้างการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในสังคมไทยให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ดังนี้

1. ให้เร่งดำเนินการพัฒนานโยบายสาธารณะด้านการสร้างเสริมคุณธรรมของรัฐบาลไทยโดยมีหลักการสำคัญในการดำเนินการ คือ การบูรณาการงานของกระทรวง ทบวง กรมที่เกี่ยวข้องกับ “คน” ให้สอดคล้องกันและกัน โดยวางระบบการบริหารจัดการในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไป

พร้อมกันทุกระบบ ประสานเชื่อมโยงและมุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน มีแนวทางชัดเจนเพื่อนำนโยบายสู่การปฏิบัติให้ได้ รวมทั้งมีระบบการกำกับติดตามที่ดี และการเชื่อมโยงพลังทางสังคม พลังวิชาการความรู้ พลังทางคุณธรรม และพลังทางการเมือง เป็นเครือข่ายขับเคลื่อน

2. สืบทอดหลักคิดและคำสอนศูนย์รวมแห่งศรัทธาของประเทศ ได้แก่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ผู้นำศาสนา เช่น ท่านพุทธทาสภิกขุ ท่านพระธรรมปิฎก ฯลฯ สู่การปฏิบัติโดยวางกลไกการถ่ายทอดผ่านสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว สื่อและสื่อมวลชน และเครือข่ายประชาสังคม

3. เร่งฟื้นฟูและสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวให้มีบทบาทสำคัญในการกล่อมเกลาลีลาดีบุตรหลานด้านคุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมไทยควบคู่ไปกับพัฒนาการด้านต่างๆ ทั้งนี้รัฐควรมีมาตรการสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น การจัดหลักสูตรฝึกอบรมแก่พ่อแม่หรืออรรถรงค์ การเตรียมความพร้อมก่อนมีบุตร การลดภาษีเพื่อการเลี้ยงดูลูก การจัดตั้งกองทุนสนับสนุนเด็กและครอบครัว เป็นต้น

4. ปรับการเรียนการสอนในการศึกษาระดับต่างๆ ที่เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของผู้เรียน เน้นการสอนคิดวิเคราะห์ รู้เหตุรู้ผล รู้แยกแยะผิดถูก และให้การเรียนการสอนถ่ายทอดแนวคิดคำสอนของศูนย์รวมแห่งศรัทธาของประเทศสู่การปฏิบัติ การเรียนการสอนอาจมีได้ทั้งในการสอนวิทยาศาสตร์โดยตรง และในวิชาที่เกี่ยวข้องต่างๆ เช่น วิชาความเป็นพลเมืองดี หรือหน้าที่พลเมือง การเรียนสอนควรเน้นการเรียนผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่เชื่อมโยงกับสภาพการณ์ หรือสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงให้มากที่สุด

5. สนับสนุนสถาบันศาสนาและพัฒนาศาสนบุคคล รวมทั้งอาจารย์ที่เป็นหลักในสถานศึกษาเพื่อขยายผล ให้เป็นหลักในการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมจากฐานศาสนาสู่สังคม

เร่งพัฒนาโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ให้มีมาตรฐานและภาพลักษณ์เพื่อดึงดูดให้เด็กและเยาวชนใช้เวลาวันอาทิตย์ให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมโรงเรียนวิถีพุทธให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ตลอดจนพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพได้มาตรฐานทั้งด้านศาสนาและวิชาการทั่วไป รวมทั้งการปรับปรุงการสอนของโรงเรียนสอนศาสนาต่างๆ ให้มีคุณภาพเช่นกัน

6. รัฐควรสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร มูลนิธิ อาสาสมัคร หรือการรวมตัวในชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและประชาชนทั่วไป ด้วยกลไกของรัฐที่มีอยู่หรือสร้างเพิ่มขึ้น

7. รัฐควรมีมาตรการกำกับ ดูแลสื่อมวลชนอย่างเหมาะสมแทนการปล่อยเสรีจนเกินไป อีกทั้ง ควรจัดสรรเวลาผ่านสื่อมวลชนของรัฐเพื่อการเผยแพร่หลักธรรมคำสอน การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตดีงามของไทยมากขึ้นและในเวลาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และรัฐควรสนับสนุนให้มีช่องการศึกษาและศาสนาโดยตรง 1 ช่องเป็นอย่างน้อย

8. ควรดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมไทยผ่านสถาบันสังคมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการวิจัยเพื่อติดตามการดำเนินงานของศาสนสถาน บุคลากร

ทางศาสนา องค์กร มูลนิธิ ชุมชน หน่วยงานของรัฐและเอกชนอื่นๆ และ
สืบค้นแบบอย่างที่เป็นตัวอย่างที่ดีเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณะและขยายผลใน
วงกว้าง

ท้ายที่สุด ศูนย์คุณธรรมควรเป็นหลักในการจัดเวทีอภิปรายระหว่าง
ผู้เกี่ยวข้อง และภาคส่วนต่างๆ เพื่อให้ได้นโยบายและมาตรการที่นำสู่
การปฏิบัติให้ได้ผลและเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
คำชี้แจง	ค
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของการสังเคราะห์งานวิจัย	1
วัตถุประสงค์	3
ขอบเขตการศึกษาและวิธีดำเนินการ	4
กรอบการสังเคราะห์	4
ข้อจำกัด	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 ผลการสังเคราะห์คุณลักษณะและกระบวนการ	
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่างๆ	9
1. คุณลักษณะด้านคุณธรรมจริยธรรมของ	
ประเทศต่างๆ	9
1.1 คุณลักษณะร่วม	9
1.2 คุณลักษณะที่แตกต่าง	11
2. บทบาทของสถาบันต่างๆ ที่มีต่อความสำเร็จ	
ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	
ของประเทศต่างๆ	15

2.1	ตัวแปรร่วม	15
2.1.1	บทบาทของผู้นำ/บุคคลที่เป็น ศูนย์รวมแห่งศรัทธา	16
2.1.2	ศาสนา/ลัทธิ/ปรัชญา/ความเชื่อ	21
2.1.3	สถาบันครอบครัว	25
2.1.4	สถาบันการศึกษา	30
2.1.5	บทบาทของรัฐ	35
2.1.6	สื่อมวลชนและสื่อต่างๆ	39
2.1.7	การมีส่วนร่วมของชุมชน สังคมและองค์กรต่างๆ	42
2.2	ตัวแปรที่แตกต่าง: บริบทและปัจจัยต่างๆ	44
2.2.1	ประวัติศาสตร์และประสบการณ์ในอดีต	44
2.2.2	สภาพทางภูมิศาสตร์	47
บทที่ 3	บทเรียนความสำเร็จของกระบวนการปลูกฝัง/ ถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรม	49
1	ประเทศไต้หวัน	50
2	ประเทศศรีลังกา	57
3	ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี	61
4	ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	65
5	ประเทศสวีเดน	69
6	ประเทศฟินแลนด์	71
7	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน	73

	8 ประเทศแคนาดา	77
	9 ประเทศนิวซีแลนด์	81
บทที่ 4	บทเรียนและข้อเสนอแนะเบื้องต้นสำหรับประเทศไทย	84
	ข้อสรุปและอภิปรายผล	84
	ข้อเสนอแนะ	96
	คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยสรุป	
	ของแต่ละประเทศ	102
	ประเทศในเอเชีย	
	ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี	103
	ประเทศไต้หวัน	118
	ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม	131
	ประเทศศรีลังกา	142
	ประเทศอินเดีย	155
	ประเทศในยุโรป	
	ประเทศฟินแลนด์	167
	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน	180
	ประเทศสวีตเซอร์แลนด์	192
	ประเทศในอเมริกาเหนือและแปซิฟิกใต้	
	ประเทศแคนาดา	204
	ประเทศนิวซีแลนด์	222
	เอกสารอ้างอิง	232